

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ І НАУКИ

УДК 37.091.2 : 173.7] (4:477)(091)

DOI 10.25128/2225-3165.20.01.13

Volodymyr Kravets

PhD hab. (Pedagogy), Professor,
Department of Pedagogy and Management of Education,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
kravets@tnpu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7537-6545>

Володимир Кравець

Доктор педагогічних наук, професор,
Кафедра педагогіки та менеджменту освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

Svitlana Kravets

PhD (Philology), Associate Professor,
Department of the Theory and Practice of Translation,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University (Ukraine)
svitlana.kravets@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4502-0921>

Світлана Кравець

Кандидат філологічних наук, доцент,
Кафедра теорії і практики перекладу,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ В НОВІЙ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті проаналізовано історію дошлюбної підготовки учнівської молоді в Новій європейській історії. Доведено, що підготовка молоді до сімейного життя у першій половині Нової історії стосувалася в основному жіночої частини суспільства і майже не стосувалася юнаків. Вивчено перші кроки європейських шкіл щодо запровадження у буржуазну епоху зачатків статевого виховання, підготовки юнаків і дівчат до виконання в майбутньому подружніх ролей, до запровадження в шкільні учбові плани предметів, орієнтованих на підготовку до сімейного життя. Показано зміну ставлення до проблем статі та сексуальної соціалізації під впливом вчення психоаналізу, зокрема його засновника Зігмунда Фрейда. Встановлено сутність трансформації змісту і механізмів дошлюбної підготовки в першій половині Нової історії і на її закінченні.

Ключові слова: сімейне життя, шлюб, гендерна рівність, жіноча освіта, сексуальність, материнство, домоводство, статево виховання, сексуальна соціалізація.

EUROPEAN EXPERIENCE IN PREPARING SCHOOLCHILDREN FOR FAMILY LIFE IN MODERN HISTORY

Summary. In the article the history of premarital training of school youth in a new European history is analyzed. The changes that took place in most Western European countries in relation to the solution of this problem in educational institutions are shown. The main idea of the article is a qualitative assessment of transformation of the content and approaches to forming the future family man, presented by the works of European scientists and teachers.

The views of the teachers of the 16–17-th centuries on the women's education are presented, their mistakes in the direction of female premarital education for the future of traditional women's home duties, home economics and motherhood are pointed out. It was proved that the preparation of young people to family life in the first half of the new history concerned mainly women's part of society and almost not related to young men.

In the second half of the Modern history, namely in the Bourgeois era, more and more they begin to speak about the preparation of boys and girls for future married roles, to creating harmonious relationships in marriage, to the birth of normal children and so on. A Victorian-era paradox is presented, which, on the one hand, acts as anti-sexual and, on the other, is characterized by the appearance of a sexual hiding, the emergence of serious sexological studies, the increase of prostitution and enormous attention to sexual problems in teaching theory and school practice. In addition, the priority of European scientists in the development of problems of sexual education in the late 19-th and early 20-th centuries is emphasized. The change in attitudes towards sex and sexual socialization under the influence of the teaching of psychoanalysis, in particular by its founder Sigmund Freud and his opponent Alfred Adler is shown.

The thesis is proved that solving the problem of premarital training of young people has passed a serious transformation in most European countries during the Modern history. Though in the first half of the 17-th century, the preparation for family life was carried out exclusively through the implementation of women's education with an emphasis on preparing the girls for the implementation of traditional family roles – housewives and mothers, but at the end of the 18-th – the first half of the 19-th century, there is a need for specially organized educational influences on teenagers and young people in order to prepare them for marriage. In the second half of the 19-th century, the training of the youth to the family life abroad was gradually reduced to sexual socialization of the youth.

Keywords: family life, marriage, gender equality, women's education, sexuality, motherhood, home economics, sex education, sexual socialization.

Постановка проблеми. Епоху, що змінила Відродження, часто називають Новим часом. Її часові межі дуже умовні: XVII століття – початок XX століття. Це – епоха серйозних економічних і соціальних змін. Капіталістичні перетворення, що не стримувались вже зовнішніми та внутрішніми обмеженнями, набули значного розмаху. Успіхи природознавства, з одного боку, забезпечували йому потужну ідейну і технічну базу, з другого – капіталізм сам підтримував науку. Не випадково наукова революція розгорталась одночасно з Нідерландською (1566–1609) та Англійською (1648–1688) буржуазними революціями. В європейському суспільстві в цей час все більше проголошують ідею природної рівності жінок і чоловіків. Ця ідея принципово відрізняється від думок попередніх мислителів, які наголошували або на вродженій дефективності жінки (Арістотель), або посилялись на її підпорядкування чоловікові внаслідок гріхопадіння (Фома Аквінський) (Кравець, 2005:151–152).

У XVI ст. до теми жіночого виховання звернувся представник німецької Реформації М. Лютер (1483–1546), який ідентифікував призначення жінки з роллю дружини. В основу його вчення лягло визнання рівноправ'я чоловіка і жінки, даного Богом. М. Лютер не допускав знецінювання особистості за її статевою належністю і вимагав визнання рівних прав і обов'язків чоловіків і жінок в усіх сферах життя. Жінка, на його думку, призначена Богом бути чоловікові “помічницею у всіх справах, особливо у ставленні до дітей” (Лютер, 1986:128). При цьому найважливішу мету шлюбу М. Лютер убачав не в народженні дітей, а в їх вихованні у дусі Християнства, причому саме жінка-матір виконувала роль виховательки.

Варто відзначити, що у Новій історії, принаймні до середини XVIII століття, важко відшукати цілісну теорію підготовки учнівської молоді до сімейного життя. Навіть у працях Я. А. Коменського (1592–1670) вона не виступає як самостійне педагогічне завдання. У “Великій дидактиці” автор підкреслює, що обов'язок педагога – ретельно оберігати дітей від товариства зіпсутих людей, щоб вони не заразились від них пороком. Він пропонує педагогам строгіше контролювати коло спілкування своїх вихованців, відбирати книги для читання, сприяти організації їх вільного часу, готувати до виконання домашніх обов'язків тощо. Коменський одним з перших в Європі педагогів висуває думку про необхідність жіночої освіти: “Не можна уявити будь-яких підстав, щоб і слабку стать цілком усунути від наукових занять. Жінки – теж образ божий, однаково

вони обдаровані (часом більше нашої статі) швидким і сприйнятливим мудрість розумом” (Коменський, 1987:293).

Активним прихильником підвищення освітнього рівня аристократок був відомий письменник Джонатан Свіфт (1677–1745), який написав два трактати “Про освіту леді” і “Лист до дуже юної леді з приводу її одруження”. В них він протестує проти стереотипу англійського суспільства, за яким головна мета шлюбу – продовження роду, а перший обов’язок жінки – це народження дітей і догляд за ними, і головне призначення жінки – бути дружиною, матір’ю і домогосподаркою, насміхається над чоловіками, що бояться освічених жінок, іронізує з приводу негативного ставлення суспільства до освіти жінок, обурюється тим, що молоді дівчата замість того, щоб вчитися, марнують своє життя у спробах сподобатися чоловікам, візитах, нарядах тощо.

Таким чином, до XVIII століття практично про підготовку до сімейного життя говорили виключно у зв’язку з жіночою освітою та вихованням. Але вже у XVIII ст. свій розвиток розпочала сексуальна педагогіка. Оскільки у XVIII ст. масового розповсюдження набрала дитяча і підліткова мастурбація, то одним з важливих завдань статевого виховання стала боротьба з цим явищем. Ставлення до мастурбації як до медичної проблеми ініціював швейцарський лікар С. Тіссо (1728–1797), який перетворив її з простого гріха (як вважала церква) на захворювання, що вимагає лікування.

Ж. Ж. Руссо (1712–1778) вважав, що дівчинку слід не лише навчати веденню домашнього господарства, перетворюючи її на прислугу, а вчити мислити, формувати власну точку зору, “щоб вона мала знання і турбувалась про розумовий розвиток так, як вони піклуються про красу свого обличчя” (Руссо, 1987:189). Цю позицію деякою мірою можна розглядати як таку, що не відповідала тогочасним уявленням про виховання статей. Проте, в наступних рядках Руссо собі заперечує, бо вважає, що дівчаткам не треба розвивати ті нахили, які можуть відривати їх від виконання ними прямих обов’язків, вони повинні бути працелюбні, старанні, а головне – їх змалку необхідно навчати слухняності та підкоренню чужій волі.

В юнацькому віці, на думку Руссо, вихованцям необхідна статеві просвіта, яка має здійснюватися вихователем, а не з інших джерел. Взагалі, варто відзначити, що Руссо чи не першим з мислителів поставив на порядок денний статево виховання як орієнтоване на сімейне життя. Першим засобом він вважає усунення всього того, що передчасно збуджує статеві почуття (читання книг еротичного змісту, неробство, тісний одяг). Юнак повинен якнайбільше займатись фізичною працею, не валятися довго, прокинувшись, у теплому ліжку. Більше рухів, повітря. Велика роль відводиться полюванню. Ще одним засобом статевого виховання Руссо вважає статево освіту. Слід уникати передчасних питань відносно статевого життя. Якщо ж прийшла пора відповідати, то робити це слід серйозно, просто, без будь-якого замішання, не допускаючи, щоб діти дізнавались про статево життя зі сторони, з нечистих джерел. В період 15–18 років Руссо радив юнакам уникати дівчат і жінок.

Значну роль у дошлюбній підготовці та статево вихованні, відіграли погляди філантропістів, насамперед Й. Б. Базедова, Й. Г. Кампе, П. Віллауме, Й. Ф. Оеста і М. Вінтерфельда, котрі в кінці XVIII – на початку XIX ст. розвинули основні принципи систематичного статевого виховання в школі і сім’ї. Як вважає в своєму дослідженні Т. Паничок, філантропісти розвивали до неможливості перебільшену фантазію, знищували або приховували від дітей і молоді все те, що могло би спричинити сексуальні почуття (Паничок, 2010:14).

Відомий філантропіст Г.Х.Зальцман (1744–1811) у передмові до перекладеного ним твору Мері Уоллстонкрафт “Захист жіночих прав” – першого з творів емансипаційного руху жінок, писав: “Я вважаю не тільки нешкідливим, а

й дуже корисним знайомити дівчаток з ботанікою, і зокрема зі статевими органами рослин. Цим можна було б підготувати ґрунт для розмов батьків з дочками про статеві органи людини. Матір, яка не в змозі говорити з дочкою на цю тему, матір тільки наполовину і піддає дочку небезпеці втратити через відсутність необхідних знань здоров'я і честь. З усіх людських забобон найдурніша – боязнь говорити з молодими людьми про “статеві органи і про їх призначення...” (Кравець, 2005: 207).

З метою недопущення статевих гріхів (передовсім, мастурбації) Г. Х. Зальцман, рекомендував тривалу зайнятість, постійні спостереження, жодної вільної хвилини у ліжку, просте харчування, контроль літератури, яку діти читають, заборону торкатися статевих органів і ознайомлення з процесами репродукції. Взагалі, основною метою статевого виховання було обмеження будь-якої сексуальної активності вихованців, використовуючи будь-які методи, в тому числі репресивні, зокрема методи залякування та відрази.

Найповніше аналізує характеристики, необхідні жінці як добропорядній матері і дружині філантропіст Й. Кампе (1746–1818) в своїй праці “Батьківська порада моїй доньці”. Серед них виділяються знання жінкою антропології, людської психології та її вміння приймати розумні рішення, необхідні для того, щоб правильно обрати шлюбного партнера і раціонально керувати прислугою, здатність уміло й раціонально вести домашнє господарство. Разом з тим, Л. Ковальчук виділяє окремі думки Кампе, які з позиції сьогодишнього дня викликають сумнів:

1. Історія та географія не є обов'язковими дисциплінами для дівчат.

2. Дискусії про те, які іноземні мови доцільно вивчати непотрібні і навіть шкідливі, оскільки вивчення чужих мов може викликати зацікавленість до інших країн, що не має нічого спільного з природним призначенням жінки.

3. Читання криє в собі велику небезпеку: воно може сприяти розвитку надмірного марнославства, цікавості, пошуку насолод і навіть потягу до творчості, а також викликати захоплення ідеями “вченості”, що може відвертати жінку від сім'ї та дому й завдавати цим великої шкоди (Ковальчук, 2008:47).

В другій половині XIX століття в Європі зростає інтерес до фамілістично-сексуальної тематики, збільшується кількість публікацій на теми дошлюбної підготовки, статевого виховання і сексуальної просвіти. Справа в тому, що юнаки і дівчата не мали об'єктивного уявлення про згадані проблеми, не отримували істинних знань у сфері сімейного життя та сексуальності. Дехто домоворився до того, що абсолютне незнання цієї проблематики – ознака вищої моральності, що відсутність відповідних знань є гарантією цнотливості. У Великій Британії, наприклад, у сімейному вихованні переважали суворі пуританські моральні правила та установки, пріоритетною була релігійна мораль. Тут, до речі, з'являються перші курси з підготовки молоді до дорослого життя. Вони, зазначає українська дослідниця Н. Левчик, були спрямовані виключно на навчання дівчат, як майбутніх матерів (Левчик, 2011:48).

Педагогічний експеримент Й. Г. Песталоцці (1746–1827) у Нейгофі став невіддільною частиною загальної програми полегшення долі селянських дітей, незалежно від статевої належності. Тут, в “Установі для бідних”, він прагнув дати хлопчикам знання з основ сільського господарства, садівництва, дівчаткам – загальне уявлення про домоводство, прядильно-ткацькі навички. І. Г. Песталоцці належить диференційована “азбука вмінь” для хлопців і дівчат, яка враховує відмінність між чоловічою і жіночою працею. Чоловіча праця в основному базується на силі і спритності рухів усієї руки, в той час як жіноча праця ґрунтується на силі спритності рухів кисті і пальців. Тому важливо, на думку Песталоцці, щоб вправи, які готують до жіночої праці, склались особливо і відрізнялись від вправ, що готують до праці чоловічої.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. за прикладом США була започаткована практика запровадження в заклади освіти навчального курсу “Основи ведення домашнього господарства”, здебільшого орієнтованого на навчання кулінарії та вишивання. Мотиви дошлюбної підготовки та статевого виховання зустрічаються і в працях пізніх соціалістів-утопістів. Найпоследовніше серед соціалістів-утопістів ідею гендерної рівності проповідував Р. Оуен (1771–1858).

Розумним, на наш погляд, був висновок Р. Оуена щодо наслідків спільного виховання дітей різної статі: “Виховуючись весь час разом, дівчатка і хлопчики в їх почуттях і поведженні ставились одні до одних, як брати і сестри однієї і тієї ж сім’ї. І таким були їх стосунки до самого закінчення школи у віці дванадцяти років” (Оуен, 1940:170). Виступаючи у 1823 р. на одному з мітингів у Ірландії, Р.Оуен торкнувся доцільності підготовки учнівської молоді до виконання батьківських і особливо материнських функцій: “Щоб діяти відповідно із сутністю людської природи, окремі заходи щодо виховання дитини, повинні вживатися ще до появи її на світ. Матір і годувальниця повинні отримати знання про вплив оточуючого середовища на здоров’я і розвиток дитини від першої години її народження, а особливо про вплив на неї їх виразу обличчя, їх мови і поведінки коли вони з нею стикаються” (Оуен,1940:191). І далі: “Батьки, котрі отримали відповідну підготовку, будуть давати належне первісне виховання своїм малюкам...” (Оуен,1940:192).

На думку англійського економіста і священника Томаса Мальтуса(1766–1834), вступати в шлюб варто лише тоді, коли є впевненість, що пара твердо стоїть на ногах і може прогодувати дітей. Кожному необхідно зрозуміти, що він може розраховувати лише на себе. Кожний повинен нести відповідальність за свою нерозсудливість. Будь-які спроби приватної добродійності, а тим більше державних субсидій, лише послаблюють обмеження зростання населення. У своїй праці “Досвід про закон народонаселення...” (1798) Мальтус вважав, що народження дітей без турботи про те, як їх прогодувати, заслуговує покарання. І хоч він не був рабом своєї теорії і пізніше допускав державну допомогу сім’ям з дітьми, мислитель боровся за те, щоб у свідомість народних мас поступово впроваджувалась думка про необхідність відчувати відповідальність за своїх дітей. І ця думка заслуговує на увагу, без огляду на всі помилкові передумови теорії Мальтуса.

Основоположник педагогіки позитивізму Герберт Спенсер (1820–1903) відзначав, що в сучасному йому суспільстві, хоч і вживаються заходи для громадянського виховання молодих людей, нічого не робиться для того, щоб підготувати їх до виконання подружніх і батьківських обов’язків, адже помилково вважається, що для цього не вимагається ніякої підготовки. Г. Спенсер пропонував запровадити в шкільну програму спеціальні предмети для дівчаток і хлопчиків, щоб підготувати їх до виконання сімейних ролей. Разом з тим Спенсер попереджав, що не варто від статевого виховання очікувати швидких результатів.

Спенсер ще більше дивується з того, що люди недостатньо усвідомили собі, що родинне життя дуже терпить від недостатньої наукової підготовки до нього. Але ж тим, хто в майбутньому стане чоловіком і дружиною, батьком і матір’ю, жодного слова не говорять про шлюб і сім’ю, про майбутнє усвідомлене батьківство. “Коли б, – іронічно зауважував Спенсер, – через якийсь дивний випадок нашим віддаленим потомкам не залишилось би від нас нічого в спадщину, крім купи підручників і паперів педагогічної ради, то антикварій тієї епохи, не знайшовши в них ніякої вказівки на те, щоб учні могли стати коли-небудь батьками, вирішив би: “Цей курс навчання, мабуть, призначений для тих, хто не буде вступати в шлюб. Я бачу тут ретельну підготовку до вивчення різних предметів, переважно для читання книг вимерлих і сучасних націй, крім своєї

власної (із чого я роблю висновок, що в цього народу було дуже мало гарних літературних творів рідною мовою.), але я не знаходжу ніде навіть натяку на те, як виховувати дітей. Невже вони були такі нерозумні, що виключали з програми все, що стосується підготовки до цього найважливішого з усіх людських обов'язків? Мабуть, це був елементарний курс для якогось чернецького ордену” (Даденков, 1947:132).

Підводячи підсумок, можна виділити характерні для цього відрізка часу особливості виховання та освіти:

а) основна увага в багатьох історичних епохах приділяється вихованню хлопчиків;

б) у трактатах з виховання і навчання вживається узагальнене поняття “діти”, “дитина”, але за контекстом розуміють особу чоловічої статі;

в) жінка може опанувати лише те, що стосується сім'ї і ведення домашнього господарства;

г) дівчат треба вчити шити, вишивати, в'язати, не варто в них розвивати інші обдарування, позаяк це буде відвертати її від виконання окремих обов'язків;

д) навички читання і письма, арифметика необхідні дівчаткам лише для ведення підрахунків у домашньому господарстві;

е) жінка повинна розвивати свої обдарування з метою сподобатися своєму чоловікові.

Необхідність у спеціально організованих виховних впливах на підлітків і молодих людей з метою підготовки їх до вступу в шлюб і створення сім'ї починає відчуватися вже в середині XIX століття. Історик звичаїв Е.Фукс, оцінюючи стан дошлюбної статевої культури молоді на межі XIX–XX століть, відзначив в ньому дві різноспрямовані тенденції. Одна полягала в невмінні вести повноцінне подружнє життя (він описує молоді сімейні пари, які, проживши в шлюбі рік і більше, так і не “здогадались”, звідки беруться діти), а інша проявлялася в повній відмові від дошлюбного сексуального утримання, що й дозволило Е.Фуксу визначити XIX століття як століття неприхованої розпусти. І це при тому, що цей період в історії часто називають Вікторіанською епохою (Фукс, 1996).

Хоч загалом у Вікторіанську епоху ставлення до сексу було негативним, саме ця епоха ознаменувалась появою сексуального “андеграунда” – широким розповсюдженням порнографічної літератури і малюнків (Marcus, 1967). Звичним явищем у цей час була і проституція; у 60-х роках XIX ст. Британський парламент видав закон, що легалізував і регулював проституцію. Окрім того, вікторіанська фальшива соромливість у сексуальній поведінці і ставленні до сексу розповсюджувалась не на всі верстви суспільства (Gay, 1983).

Тривога з приводу сексуального неучтва юнацтва передовсім була піднята в Німеччині, і німецьке суспільство так цим стривожилось, що наполегливо вимагало виділити в окремий предмет всі питання статевого життя і викладати його в навчальних закладах. Прихильники впровадження цього нового предмету говорили, що тоді з'явиться і нова галузь медичної науки про сексуальне виховання, яка як і інші галузі медицини, покаже на підставі неспростованих даних не лише своє право на існування, але й свою крайню необхідність для правильного розвитку молодого покоління і для всього життя людини.

Пріоритет в розробці проблем статевого виховання у XIX – на початку XX століття належав європейським вченим. Базуючись на досягненнях сучасної їм фізіології, медицини і психології, вони розглядали статевої інстинкт як сукупність спадкових і набутих якостей, відзначали вплив статевої потреби на фізичний і психологічний стан людини, були прихильниками статевої просвіти дітей, виступали за тісну співпрацю сім'ї та школи в питаннях статевого виховання, негативно ставились до літератури, що розбещувала молодь, ставили

ефективність статевого виховання в залежність від вольових та моральних якостей і соціального оточення. Практично всі західноєвропейські педагоги вказували на неприпустимість передчасного статевого розвитку дітей і підкреслювали важливість статевого виховання.

Проблема статевого виховання була широко представлена на сторінках як наукових, так і популярних видань кінця XIX – початку XX ст. Хоча більшість з опублікованих праць робили акцент на сексуальній підготовці молоді до шлюбу, А. Моль (1862–1939) вимагав звертати серйозну увагу на розвиток в дитині сили волі. Він вважав, що саме в сексуальній соціалізації необхідно дотримуватися золоті середини. З одного боку, необхідно навівувати дитині чистоту статевого звичаїв, з іншого боку, не прищеплювати дитині негативного ставлення до статевого акту (Моль, 1908). Особливу увагу він приділяв соціально-моральній атмосфері, що оточує дитину, і розглядав її як основу правильної сексуальної соціалізації. При цьому А. Моль не лише наполягав на статевому вихованні дітей і підлітків, але й вказував на необхідність сексологічної підготовки педагогів.

У свою чергу, А. Форель (1848–1931) пропонував розглядати задоволення статевого потягу як етично індиферентну проблему. Він вважав, що статевий контакт сам по собі, але при умові, що він не шкодить його учасникам, не може бути аморальним. Форель в праці “Статеве питання” розглядав статево виховання як систему запобіжних заходів, покликаних охороняти молодь від брутальних з моральної точки зору уявлень, розвивати почуття соромливості і цнотливості; зміцнювати волю, розвивати духовні якості, котрі мають протистояти спокусам чуттєвої природи та її інстинктів (Форель, 1909).

На межі XIX–XX століть значна зміна ставлення до проблем статі і статевого виховання відбулась під впливом вчення засновника психоаналізу З. Фрейда (1856–1939). Фрейд продемонстрував центральну роль сексуальності в житті людей, при цьому довівши наявність сексуальності і в малюків та дітей, сформулював детальну теорію психосексуального розвитку людини, розробив чимало нових концепцій, пов’язаних з сексуальністю (Едіпів комплекс, комплекс Електри), створив теорію психоаналізу тощо. Біологічна сексуальність уявлялася Фрейдом головною силою в житті людини; він переконував, що статевий інстинкт є основним детермінантом людської діяльності: майже всі суттєві риси характеру, думки і дії людини він розглядав як пряме чи опосередковане вираження статевої енергії. Фрейд вважав, що лібідо активне від початку людського життя.

З огляду на зазначене, Фрейд надавав великого значення сексуальній соціалізації молоді. Статеве виховання, на його думку, повинно включати такі важливі аспекти, як прийняття себе, свого тіла, його особливостей (геніталій), формування ставлення до статевого життя (сексуальним ставленням) і вираженням себе через сексуальні емоції. Особливу увагу вчений акцентував на механізмі сублімації – переключення сексуальної енергії на більш корисні для підліткового віку справи (навчання, праця, спорт тощо). Щодо сексуальної просвіти, Фрейд був упевнений, що її завдання – створити в громадській думці простір для обговорення проблеми сексуального життя, щоб цивілізація навчилася жити в згоді з вимогами власної сексуальності.

Визнаючи заслуги психоаналізу і З. Фрейда в розробці теорії сексуальності, варто зазначити, що в питаннях підготовки молоді до сімейного життя він і його прихильники були непослідовними. Сам Фрейд, на нашу думку, не зовсім правильно розумів природу сім’ї, уявляючи собі її як біологічний, в основному статевий осередок, форми якого складаються під впливом інстинктивних факторів. Через це вчений не бачив соціальних факторів, які формують стосунки людей у сім’ї. А виходячи з біологічної природи сім’ї, він заявляв про незмінний її характер. До речі, в рамках вивчення проблеми сексуальності, З. Фрейд писав

про наслідки сексуального утримання, що чинять негативний вплив на підготовку до шлюбу, змінюючи її докорінно. Це перешкоджає вирішити завдання культурної сексуальної моралі як єдино законного спадкоємця сексуального прагнення (Фрейд, 2002).

На відміну від Фрейда, його опонент А. Адлер (1870–1937) вважав, що завдання сексуальної соціалізації повинне підпорядковуватися основній меті – формуванню правильного ставлення до кохання і шлюбу. На думку А. Адлера, слова “любов” і “шлюб” та все, що з ними пов’язано, проникають у свідомість дітей з раннього дитинства. Те, як дитина ставиться до осіб протилежної статі, як сприймає свою стать, яким уявляє собі подружнє життя, може багато розповісти про прорахунки, допущені у статевого вихованні. Адлер був переконаний в тому, що взаємини статей тісно пов’язані зі суспільними взаєминами. Любов і соціальне почуття нероздільні. Любов як прояв стосунків двох людей він вважає частиною соціального почуття. Вона має свої закони і є необхідним компонентом для збереження людського суспільства.

Саме тому Адлер приділяє так багато уваги проблемі статевого виховання підростаючого покоління. На первісному етапі вже у віці двох років дитина повинна усвідомити, що стать людини незмінна. Ні в якому випадку не можна принижувати в очах дитини роль і значення протилежної статі. Так, навіювання з ранніх років хлопчикам, що їх стать більш значуща і самою природою вони покликані керувати, негативно позначається не лише на дівчатках, до яких хлопчики ставляться зневажливо, а й на самих хлопчиках.

Науковий інтерес становить позиція А. Адлера щодо психологічної готовності до шлюбу. Вона проявляється в наявності почуття спільності, яке полегшує соціальну адаптацію. Поряд зі звичними якостями соціального пристосування, подружні стосунки передбачають наявність почуття симпатії партнерів один до одного, що ґрунтується на їх здатності до співпереживання і ототожнення себе зі своїм партнером (Адлер, 1997).

Формування соціального почуття спільності дає можливість нейтралізувати почуття неповноцінності, є умовою подолання дитиною існуючих у неї комплексів неповноцінності і зверхності. Невпевнені в собі діти втікають від проблем реального життя. До них слід ставитися особливо обережно, постійно підбадьорювати, відмічати їх успіхи, навіюючи віру в свої сили. Страх видатися смішним в очах інших людей, відчуття власної нікчемності, удар по самолюбству, пережиті в дитинстві, залишаються з людиною все життя, якщо ще в дитинстві їй не допомогли позбавитися від цього. Тому людина, чий соціальний розвиток недостатній, яка не має друзів, людина, що не відчуває себе частиною суспільства, має проблеми на роботі, часто не здатна встановити нормальні стосунки з партнером. Такі люди, – констатує Адлер, – навряд чи зможуть вирішувати сексуальні проблеми.

Що ж до фізіологічної сторони стосунків між статями, Адлер не є прихильником статевої просвіти в ранньому дитинстві, хоч був переконаним, що ця проблема має входити у функції саме батьків, а не школи. Це, на його погляд, можливо лише тоді, коли між батьками і дітьми встановилися довірливі стосунки. Якщо дитина, особливо підліток, соромиться говорити про це, а батьки впевнені, що настав час дати йому необхідну інформацію, вони повинні взяти ініціативу в свої руки, пояснити дитині, що любов і подружнє життя є головними складовими людських стосунків, проявом співпраці двох людей. В той час як Фрейд вважав, що розвиткові особистості сприяють передовсім сексуальні устремління індивіда, Адлер, навпаки, стверджував, що сама особистість у всій її різноманітності, спосіб життя індивідуума визначають характер сексуальних устремлень.

Виходячи з вище викладеного, Адлер робить висновок, що успішний, гармонійний шлюб і нормальні сексуальні стосунки залежать не лише від того, скільки часу і сил батьки приділяли своїй дитині, виховуючи її як жінку чи як чоловіка, а передовсім від того, наскільки людина розвинута в соціальному плані, від її здібності контактувати з іншими людьми. Адлер був переконаний, що проблему сексуальних стосунків і подружнього життя не можна вирішувати виключно індивідуально; і якщо ми хочемо процвітати і навіть вижити, то в цьому повинні брати участь як все суспільство в цілому, так і кожний індивідуум зокрема (Адлер, 1998).

Висновки. Доведено, що вирішення проблеми дошлюбної підготовки молоді пройшло серйозну трансформацію в більшості європейських держав в період Нової історії. Якщо у XVII – першій половині XVIII століття підготовка до сімейного життя здійснювалася виключно через реалізацію жіночої освіти з акцентом на підготовку дівчат до виконання традиційних сімейних ролей ролей – домогосподарки і матері, то у кінці XVIII – першій половині XIX століття з'являється необхідність у спеціально організованих виховних впливах на підлітків і молодих людей з метою підготовки їх до вступу в шлюб і створення сім'ї. В другій половині XIX століття підготовка молоді до сімейного життя за кордоном поступово була зведена до сексуальної соціалізації молоді.

Список використаних джерел

- Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов. Ростов-н/Д.: Феникс, 1998. 448 с.
Адлер А. Наука жить. Киев: Port-Royal, 1997. 287 с.
Блох И. История проституции. Санкт-Петербург: АСТ-Пресс, 1994. 198 с.
Даденков М. Ф. Історія педагогіки. Київ, 1947. с. 129.
Ковальчук Л.О. Гендерне виховання учнівської молоді в Німеччині. дис.канд. пед.наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Тернопіль, 2008. 188 с.
Коменский Я. А. Великая дидактика// Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж.Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие. Москва: Педагогика 1987. 450 с.
Кравець В.П. Історія гендерної педагогіки. Навчальний посібник. Тернопіль: Джуря, 2005. 440 с.
Левчик Н. С. Підготовка учнівської молоді до виконання батьківських обов'язків у США та Великій Британії: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2010. 180 с.
Паничок Т. Статеве виховання учнівської молоді у Німеччині: дис. канд. пед.наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання. Тернопіль, 2010. 163 с.
Педагогические идеи Роберта Оуэна. Москва: Учпедгиз, 1940. 264 с.
Руссо Ж. Ж. Эмиль. или О воспитании // Коменский Я. А., Локк Дж., Руссо Ж. Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие. – Москва: Педагогика, 1987. 450 с.
Фореель А. Половой вопрос. – М.: EOS, 1909//URL: <https://libking.ru/books/sci-/sci-biology/360812-avgust-f-orel-polovoy-vopros.html> (14.05.2019).
Фрейд З. Культурная сексуальная мораль и современная нервозность. Психология и психоанализ сексуальности: хрестоматия / Под ред. Д.Я. Райгородского. Самара: Бахх. 2002. 221 с.
Фукс Э. Иллюстрированная история нравов. Эпоха Ренессанса. Москва: ТЕРРА; Республика, 1996. 512 с.
Luther M. Zur Sozialgeschichte der Kindheit. München: Alber, 1986. 726 s.

References

- Adler A. Vospitanie detei. Vzaymodeistvye polov [Raising children. Gender interaction]. Rostov-n/D.: Feniks, 1998. 448 s. [in Russian]
Adler A. Nauka zhyt [The Science to live]. Kiev: Port-Royal, 1997. 287s.[in Russian]
Blokh I. Istoriya prostytutsyy [The history of prostitution]. Sankt-Peterburh: AST-Press, 1994. 198 s. [in Russian]
Dadenkov M. F. Istoriia pedahohiky [The history of pedagogy]. Kyiv, 1947.129 s. [in Ukrainian]
Kovalchuk L.O. Genderne vykhovannia uchnivskoi molodi v Nimechchyni [Gender education of the school youth in Germany] dys. kand. ped. nauk: 13.00.07 – teoriia i metodyka vykhovannia. Ternopil, 2008. 188 s. [in Ukrainian]
Komenskiy Ya. A. Velykaia dydaktyka [The Great Didactic] // Komenskiy Ya. A., Lokk Dzh., Russo Zh.Zh., Pestalotstsy Y. H. Pedahohycheskoe nasledye. Moskva: Pedahohyka 1987. 450 s. [in Russian]
Kravets V.P. Istoriia gendernoi pedahohiky [The history of gender pedagogy]. Navchalnyi posibnyk. Ternopil: Dzhura, 2005. 440 s. [in Ukrainian]
Levchyk N. S. Pidhotovka uchnivskoi molodi do vykonannia batkivskiykh oboviazkykh u SShA ta Velykii Brytanii [Preparing young people to carry out parental duties in the U.S. and the UK]. dys. kand. ped. nauk : 13.00.07. Ternopil, 2010. 180 s. [in Ukrainian]

Panychok T. Stateve vykhovannia uchnivskoi molodi u Nimechchyni [Gender education of the school youth in Germany] dys. kand. ped.nauk: 13.00.07 – teoriia i metodyka vykhovannia. Ternopil, 2010. 163 s. [in Ukrainian]

Pedahohycheskye ideyi Roberta Ouena [Robert Owen's pedagogical ideas]. Moskva: Uchpedhiz, 1940. 264 s. [in Russian]

Russo Zh. Zh. Эмил, или о воспитании [Emile, or on education] // Komenskiy Ya. A., Lокk Dzh., Russo Zh.Zh., Pestalottsy Y. H. Pedahohycheskoe nasledye. – Moskva: Pedahohyka, 1987. 450 s. [in Russian]

Forel Forel A. Polovoi vopros [The sex question]. – M.: EOS, 1909//URL: <https://libking.ru/books/sci-/sci-biology/360812-avgust-forel-polovoy-vopros.html> (14.05.2019). [in Russian]

Freid Z. Kulturnaia seksualnaia moral i sovremennaia nervoznost [Cultural sexual morality and modern nervousness]. Psykholohyia i psykhoanaliz seksualnosti: khrestomatiiia / Pod red. D.Ia. Raihorodskoho. Samara: Barakh, 2002. 221 s. [in Russian]

Fuks E. Illustryrovannaia istoriia nraov [Illustrated history of morals]. Epokha Renesansa. Moskva: TERRA; Respublyka, 1996. 512 s. [in Russian]

Luther M. Zur Sozialgeschichte der Kindheit. München: Alber, 1986. 726 s.